

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВМІНЬ І НАВИЧОК ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Карасевич Сергій Анатолійович

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Україна

У теорії спорту та педагогіці виділяється діяльнісний аспект підготовки майбутнього учителя фізичної культури. Суть його полягає в формуванні у особистості вмінь і навичок спортивної діяльності, що забезпечують взаємодію особистості з товаришами зі спортивного колективу, його адаптацію в групі.

В концептуальному полі нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути тлумачення категорії «діяльність». За тлумачними словниками, праця, дії людей у якій-небудь галузі, застосування своєї праці до чого-небудь означає «діяльність» [1, с. 115].

У своїх дослідженнях О. Єжова [5], С. Гончаренко [3], А. Маркова [7], Г. Гончар [2] зауважують, що поняття «діяльність» – це спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни.

Успіх у педагогічній діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, що організує фізкультурно-спортивну роботу, багато в чому залежатиме від ступеня сформованості вмінь.

Всі необхідні вчителю фізичної культури вміння були класифіковані А. Графом по групам за функціями: конструктивна, комунікативна, організаторська і гностична. Конструктивна функція проявляється в: умінні здійснювати відбір фактичного матеріалу відповідно до цілей і завдань позааудиторних заходів, умінні планувати свою діяльність з урахуванням матеріальної бази школи, мікрорайону, інтересів і схильностей учнів, в зв'язку з природними умовами, наявністю майданчиків, парків, стадіонів тощо. – встановлення прямих і непрямих зв'язків з колективом учнів. Для виконання комунікативної функції студент повинен оволодіти такими вміннями: планувати і управляти стосунками учнів, управляти своїми взаєминами з

учнями у позанавчальний час, регулювати, направляти і розвивати внутрішньоколективні відносини при роботі фізкультурних клубів, секцій; формувати громадську думку, повідомляти інформацію в процесі взаємодії з учнями, переконувати, доводити. Організаторська функція включає в себе три види умінь: організацію матеріальної бази для проведення навчально-виховної роботи з учнями в позаурочний час, організацію самих учнів, організацію різних форм позанавчальної роботи. До гностичної функції належать такі вміння: навчати учнів визначенню свого фізичного розвитку; спостерігати, аналізувати, робити висновки при проведенні різних позанавчальних заходів; аналізувати методичну та науково-популярну літературу з фізичної культури, спорту і туризму [4, с. 69].

А. Щербаков [10] в структурі педагогічної діяльності поряд з конструктивною, організаторською та комунікативною функціями виділяє інформаційну, розвивальну, орієнтаційну, мобілізаційну і гностичну функції. Реалізуючи інформаційну функцію, майбутній педагог повинен здійснювати контроль процесу засвоєння інформації учнями для організації «зворотного зв'язку» і корекції отриманих результатів. Розвивальна функція, на його думку, відображаючи єдність навчання, виховання і розвитку, забезпечує управління майбутнім педагогом перцептивними, розумовими, емоційними, вольовими та іншими аспектами навчально-пізнавальної діяльності учнів. Орієнтаційна функція, що здійснюється майбутнім педагогом, спрямована на допомогу учням у формуванні ієрархії їх ціннісних орієнтацій та особистісних смислів, ідейно-моральної сфери. Мобілізаційна функція проявляється в діяльності майбутнього вчителя, спрямованої на актуалізацію знань і життєвого досвіду учнів для формування у них пізнавального інтересу і суспільно-громадської активності. Дослідницька (гностична) функція вимагає від вчителя наукового підходу до педагогічних явищ, фактів, передбачає вміння висунути гіпотезу і провести експеримент, проаналізувати його результати, використовувати особистий досвід і досвід колег, працювати з науковою літературою.

Здійснення гностичної функції надає педагогічній діяльності творчого характеру.

Що стосується функцій вчителя фізичної культури, то найбільш детально їх охарактеризував Б. Шиян. На думку вченого, педагогічна діяльність учителя реалізується сукупністю різноманітних дій у певних педагогічних ситуаціях, які підпорядковані навчально-виховним цілям і спрямовані на вирішення конкретних педагогічних завдань. Упорядкована сукупність таких дій визначає виконання певної педагогічної функції вчителя.

Усі педагогічні функції діляться на дві групи. До першої входять орієнтаційна, розвиваюча, мобілізуюча й інформаційна функції, основою яких є дидактичні, академічні, авторитарні, комунікативні здібності людини. До другої групи (організаційно-структурних) функцій входять такі педагогічні функції: конструктивна, організаторська, комунікативна і гностична (дослідницька). Зрозуміло, що не кожен студент може оволодіти організаторськими здібностями на творчому рівні. Проте найактивніші оволодівають ними, що дозволяє стверджувати: майбутній вчитель за роки навчання може і повинен накопичити досвід організаторської роботи, повинен уміти організовувати фізкультурно-спортивне життя учнівського колективу [9, с. 210-211]. За твердженням науковця, у процесі фізичного виховання педагог і учень повинні прагнути не до одностороннього розвитку, а до гармонії розуму, душі і тіла. Тут важливий і власний приклад вихователя, і приклади високого прояву моральних і вольових якостей кращих спортсменів на змаганнях, у творчій праці та побуті. На жаль, у фізкультурно-спортивній діяльності чимало прикладів і фактів неетичної поведінки, розв'язності, грубощів та ін. Обов'язок вчителя використовувати їх як фактор виховного впливу [8, с. 65].

При здійсненні підготовки майбутніх учителів фізичної культури враховувалася значимість комплексу базових спортивних умінь, які, на наш погляд, є основою ефективного виконання не тільки фізкультурно-спортивної, а й будь-якої іншої діяльності, в тому числі і професійної.

До базових спортивних умінь С. Жумагамбетов відносить: підтягування, згинання-розгинання рук в упорі лежачи, присідання, піднімання ніг до перекладки, координація рухів при виконанні спортивних вправ, біг на короткі, середні і довгі дистанції, стрибки в довжину і висоту, нахили тулуба вперед і назад. Усвідомлення студентом важливості цих умінь для його включення в педагогічний та учнівський колективи, в забезпеченні успіхів в житті, а також володіння ними є важливою умовою ефективної соціальної адаптації [6, с. 86].

Теоретичні дослідження і практична діяльність у вищому навчальному закладі дозволили нам виділити найбільш значущі педагогічні вміння, з яких складається готовність майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітній школі, до них відносяться: практично-проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні, дослідницькі, технологічні, рефлексивні (табл. 1).

Дозволимо зауважити, що наведений нами перелік педагогічних умінь не претендує на вичерпне розкриття професійної діяльності вчителя-предметника або класного керівника з організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітній школі.

Таблиця 1.

Педагогічні вміння майбутнього вчителя фізичної культури

Групи умінь	Актуалізація умінь, пов'язаних з фізкультурно-спортивною діяльністю в умовах школи
1. Практично-проектувальні	<p>планування системи фізкультурно-спортивних занять в режимі навчального дня і під час позакласної роботи відповідно до стану здоров'я, особливостей фізичного розвитку, підготовленості і уподобань школярів;</p> <p>планування власної діяльності;</p> <p>здатність самостійно проектувати фізкультурну та спортивну роботу, відбирати відповідні педагогічні технології, доцільні й результативні в організації фізичного виховання дітей та молоді;</p> <p>оволодіння достатньою кількістю рухливих ігор, які складають основу уроків з фізкультурно-спортивної спрямованості;</p> <p>уміння планувати систему уроків з фізкультурно-спортивної спрямованості відповідно до шкільної програми, стану здоров'я, індивідуальних особливостей та інтересів дітей, а також в умінні планувати власну діяльність.</p>

2. Конструктивні	<p>відбір засобів фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>переробка науково-методичного матеріалу з метою його адаптації до закономірностей фізкультурно-спортивної практичної діяльності;</p> <p>залучення студентів до самостійних занять фізкультурно-спортивної спрямованості;</p> <p>забезпечення інтеграції фізичного виховання і спортивної діяльності;</p> <p>підбір та використання в процесі підготовки традиційних народних ігор, в тому числі для організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи;</p> <p>складання планів-конспектів заходів фізкультурно-спортивної роботи, ведення записів фізичних вправ, грамотне складання комплексів з урахуванням рівня фізичної підготовленості, фізичного розвитку, стану здоров'я, віку тощо;</p> <p>підбір засобів і методів при проведенні фізичної культури, дотримання гігієнічних вимог проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи;</p> <p>використання відповідних форм організації учнів у процесі занять фізичними вправами, які сприяють зміцненню їх здоров'я, повноцінному фізичному розвитку, формуванню правильної постави, формуванню та вдосконаленню умінь і навичок.</p>
3. Організаторські	<p>організація власної діяльності і поведінки;</p> <p>організація різних фізкультурно-спортивних заходів в режимі навчального дня і під час позакласної роботи;</p> <p>організація поведінки і діяльності учнів;</p> <p>організація пропаганди фізкультурно-спортивної діяльності, забезпечення її розважальних моментів;</p> <p>вміння організовувати діяльність учасників як на тренувальних заняттях так і в ході змагань;</p> <p>вміння правильно вибирати своє місце в спортивному залі, щоб контролювати навчально-тренувальний процес та діяльність кожного учасника;</p> <p>вміння організувати спортивний колектив і керувати ним;</p> <p>вміння створити сприятливу психологічну атмосферу в команді, організувати і контролювати взаємовідношення між учасниками;</p> <p>підбір навчального матеріалу, організація і проведення різноманітних заходів в режимі дня з урахуванням специфічних особливостей умов школи.</p>
4. Комунікативні	<p>передбачення і запобігання конфліктним ситуаціям;</p> <p>формування правильного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>здійснення допомоги у виконанні даних учням доручень;</p> <p>вміння встановлювати педагогічно доцільні відносини з учнями, їх батьками, колегами;</p> <p>вибір форми спілкування з дітьми;</p> <p>регулювання міжколективних і внутрішньоколективних відносин в класі і школі;</p> <p>вміння дозувати навантаження при проведенні позаурочних форм занять фізичними вправами;</p> <p>досконале володіння методом показу при виконанні фізичних вправ;</p> <p>надання першої медичної допомоги при ударах, травмах тощо.</p>

5. Гностичні	<p>використання в професійній діяльності науково-теоретичних і методичних рекомендацій;</p> <p>навчання спеціальним вмінням проведення фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>уміння стимулювати розвиток пізнавальних інтересів і духовних потреб учнів;</p> <p>вміння аналізувати і переробляти навчальні програми, документи і науково методичну літературу з даної проблеми;</p> <p>вміння використовувати науково-теоретичні та методичні рекомендації з питань, що виникають при проведенні уроків на основі фізкультурно-спортивної діяльності.</p>
6. Дослідницькі	<p>аналіз власного досвіду фізкультурно-спортивної діяльності, навчальних програм і документів;</p> <p>пошук оптимальних варіантів досягнення результатів у фізкультурно-спортивній діяльності;</p> <p>уміння пізнати і об'єктивно оцінити педагогічні ситуації і процеси;</p> <p>уміння здійснювати аналіз і оцінку процесів, явищ і результатів професійної діяльності;</p> <p>активне використання в педагогічній діяльності різних форм фізкультурно-спортивної роботи;</p> <p>творче застосування отриманих знань, умінь і навичок при організації та проведенні фізкультурно-спортивної діяльності в школі.</p>
7. Технологічні	<p>вміння пояснювати й переносити знання в інші сфери культури, наукові дисципліни, практику;</p> <p>вміння формувати рухові навички, використовуючи різноманітні методи навчання з огляду на індивідуальні можливості учнів;</p> <p>вміння розвивати фізичні якості, враховуючи логіку використовуваних методів, послідовність засвоєння, позитивний перенос, оздоровчу значущість специфічного навантаження;</p> <p>вміння формувати здатності організації й керування фізичним самовдосконаленням (аналітичні, рефлексивні, проєктивно-конструктивні);</p> <p>вміння формувати мотиваційно-ціннісні орієнтації (інтереси, установки, переконання, потреби), створювати умови, що забезпечують ситуацію виховання всіх видів мотивів і потреб (особистісно- і соціально-орієнтованих), пробуджувати пізнавальні інтереси через мотиваційну підтримку кожного;</p> <p>вміння залучати учнів до здорового способу життя; до фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>вміння створювати умови для реалізації фізкультурних і спортивних інтересів.</p>
8. Рефлексивні	<p>корекція власної діяльності в процесі проведення фізкультурно-спортивних заходів;</p> <p>самооцінювання і демократичне обговорення фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>вміння вирішити труднощі, що виникають при невідповідності наміченого плану уроку з можливістю його реально здійснювати, вміння своєчасно вносити корективи в уроки, засновані на фізкультурно-спортивній діяльності;</p> <p>рефлексія способів досягнення поставлених цілей, освоєння алгоритмів і способів прийняття рішень.</p>

Список використаних джерел:

1. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 44 с.
2. Гончар Г. І. Особливості та структура професійної діяльності викладача фізичного виховання / Г. І. Гончар // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 2. – С. 53–55.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 366 с.
4. Граф А. Г. Повышение эффективности подготовки учителя физического воспитания к организации внешкольной спортивно-массовой работы : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 – «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки (включая методику лечебной физкультуры)» / Граф Анатолий Георгиевич. - Ленинград, 1983. – 217 с.
5. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних закладів : монографія / Єжова О. О. – Суми : МакДен, 2011. – 412 с.
6. Жумагамбетов С. С. Профессиональная адаптация учителя средней общеобразовательной школы в процессе физкультурно-спортивной деятельности : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Жумагамбетов Серик Смагулович. – Магнитогорск, 2004. – 161 с.
7. Маркова А. К. Психологические особенности педагогической деятельности, общения и личности учителя / А. К. Маркова // Школа и производство. – 1988. – № 12. – С. 6–9.
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : [підруч. : у 2 ч.] / Б. М. Шиян – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – Ч. 1. – 272 с.

9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : [підруч. : у 2 ч.] / Б. М. Шиян – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – Ч. 2. – 248 с.
10. Щербан М. Психологические аспекты в деятельности тренера / М. Щербан // Спорт за рубежом. – 1981. – № 22. – С. 14–15.